

Терон І. В.

кандидат економічних наук, провідний науковий співробітник
Інститут демографії та соціальних досліджень
імені В. М. Птухи НАН України
м. Київ, Україна

МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНОГО СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В ДЕРЖАВНІЙ ІННОВАЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ НА ПЕРСПЕКТИВУ

Соціальний капітал тлумачиться як суспільний ресурс, закладений в «структурі відносин» у суспільстві [2, с. 234]. Соціальні норми, зобов'язання, правила, ефективні санкції й спільні цінності, довіра та очікувана реципроктність, соціальні мережі та надійні соціальні зв'язки можуть виступати каналом надходження різноманітних ресурсів підтримки і взаємодопомоги, що перетворює соціальний капітал на важливий драйвер ефективності інноваційної діяльності. Зокрема, у працях [3; 4] зазначається, що соціальний капітал може мультиплікувати створення і дифузію знань та підсилювати ефективність інших технологічних чинників, зокрема ресурсів, інвестованих у науково-дослідні розробки.

Відтак нагромадження потужного продуктивного соціального капіталу, його залучення до державотворчих та соціально-економічних процесів є необхідною передумовою поступового переходу України на європейські стандарти життя, які наразі залежать від ефективності й темпів інноваційно-інформаційного розвитку економіки країни. Зазначимо циклічну взаємозалежність даних процесів: інноваційний розвиток відкриває нові можливості продуктивного використання наявного соціального капіталу, який надалі готує надійну суспільну платформу для науково-технологічного і економічного стрибка. Своєю чергою, загальні технічні та економічні революції, зміни технологічного ядра та основних рушійних сил суспільно-економічного базису та провідного напрямку науково-технічного прогресу стають серцевиною подальшої якісної трансформації функціональної потужності соціального капіталу, знаменують початок якісно нового етапу його розвитку.

М. Грейбіл стверджує, що державне управління, засноване на підпорядкуванні суспільному благу і відкритості, створює базу для довіри і громадянської єдності, що своєю чергою зміцнює соціальний капітал. Політичні, інституційні та юридичні умови, що панують в державі, можуть підтримувати зв'язки і норми, на яких базується соціальне співробітництво [1]. Ми вбачаємо особливу значимість державної інноваційної політики щодо формування продуктивного соціального капіталу, оскільки:

- формування продуктивного СК зумовлено необхідністю реалізації цілей і завдань державного управління, які прямо та опосередковано передбачають забезпечення умов формування цього капіталу;
- держава є незалежним регулятором системи суспільно-економічних відносин, встановлюючи з урахуванням міжнародних норм та згідно із ключових загальноприйнятих у суспільстві соціальних норм і установок правові норми і правила функціонування спільнот різного в усіх напрямках інноваційного розвитку економіки, у тому числі легалізує процедури взаємодії та мережевих зв'язків соціальних суб'єктів;

- держава є ключовим суб'єктом соціальних відносин та найбільшим комплексним інститутом - носієм загальнодержавних інтересів у сфері інноваційного розвитку економіки, а у державній інноваційній політиці безпосередньо втілюється ціннісне ядро, етична основа функціонування і розвитку держави, що має суттєвий вплив на соціальні відносини в цілому та на забезпечення довірчої комунікації учасників інноваційного процесу, особливо важливої за мінливості та невизначеності умов будь-якої креативної діяльності;

- держава виступає гарантом основоположних прав індивідуальних та групових соціальних суб'єктів – учасників інноваційного процесу, що забезпечуються через розробку організаційних і процедурних форм соціального діалогу та партнерства, правил взаємодії цих інноваторів, установлення обґрунтованих соціальних стандартів взаємодії та урегулювання конфліктів;

- держава виступає координатором зусиль по реалізації системних цілей інноваційного розвитку економіки та забезпечує своєчасне підключення кожного соціального та економічного суб'єкта до процесу взаємодії в соціальній мережі, через участь у виконанні взаємозалежного ланцюга операцій інноваційної діяльності;

- держава забезпечує виконання законів за допомогою актів керування, контролю і нагляду у різних сферах інноваційного розвитку економіки, це унеможливує або ж мінімізує ймовірність виявів опортуністичної поведінки соціальних суб'єктів у процесі інноваційної діяльності;

- у «суспільстві ризику» через арбітражні функції примирення держава створює сприятливі умови для ведення переговорів, інтеграції (реінтеграції) соціальних суб'єктів - учасників інноваційної діяльності та вирішення конфліктів ними, мінімізуючи та упереджуючи соціальну напруженість та локальні деструктивні явища тощо;

- система державного управління як керівний суб'єкт, організатор і реалізатор державної інноваційної політики має реальні засоби впливу на об'єкти управління, тобто суттєві ресурси (правові, інформаційні, матеріальні, технічні тощо) – для забезпечення державної політики - умови формування СК.

Наразі Україна в аспекті інноваційного розвитку економіки характеризується низьким рівнем продуктивності соціального капіталу: через низький рівень життя, зменшення можливостей легальної зайнятості, низьку оплату інноваційної праці, незахищеність інтелектуальної власності та економічно активне населення недостатньо мотивоване до інноваційної активності, а соціальні групи та населення в цілому мають низький рівень довіри до органів влади тощо. В українському суспільстві переважає закритий соціальний капітал локальних груп, почасти деструктивна конкуренція яких за обмежені ресурси аж ніяк не сприяє консолідації суспільства, прийняттю та реалізації спільних загальносхвалюваних заходів щодо модернізації економіки. Ми в цьому вбачаємо вади чинної системи державного управління та відсутність дієвих державних механізмів формування соціального капіталу: державна бюрократія не лише тільки не зацікавлена, а й подекуди чинить опір впровадженню результатів інноваційної діяльності; через брак фінансування усталено відтворюється недостатня ефективність науково-технічної діяльності; у більшості вітчизняних політиків та державних службовців відбувся занепад моральних цінностей та соціальних норм тощо. Донині формування й використання соціального капіталу задля інноваційного розвитку економіки країни та їх

регулювання засобами державної політики залишаються другорядною сферою стихійних рішень і ситуативних інтересів, що може спричинити некеровані, стихійні деструктивні явища в українському соціумі та інші тривалі негативні наслідки для економіки країни.

Література:

1. Грейбил М. М. Социальный и человеческий капитал как факторы благосостояния и развития [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.5ka.ru/66/37208/1>. (дата звернення: 15.04.2021).
2. Патнам Р. Д., Леонарді Р., Нанетті Р. Й. Творення демократії: Традиції в сучасній Італії: пер. з англ. Київ: Основи. 2001. 302 с.
3. Asheim B., Coenen L. The role of regional innovation systems in a globalizing economy: comparing knowledge bases and institutional frameworks of Nordic clusters. Paper to be presented at the DRUID Summer Conference (Elsinore, Denmark, June 14-16, 2004). URL: https://www.researchgate.net/publication/5004569_The_Role_of_Regional_Innovation_Systems_in_a_Globalising_Economy_Comparing_Knowledge_Bases_and_Institutional_Frameworks_in_Nordic_Clusters (Last accessed: 18.06.2012).
4. Miguelez E., Moreno R., Artis M. Does social capital reinforce technological inputs in the creation of knowledge? Evidence from the Spanish regions. IAREG Working Paper 5/10. AQR-IREA, University of Barcelona, October 2009. 43 p.